

necessitatis heros suos deserunt. Talis domus erat Naamanis, quem servi ejus vocabant patrem, et salutari consilio admonebant, male sibi consulentem, IV. Reg. IV. talis domus Jacob, qui cum edixisset convocata omni domo sua: *Abjicite deos alienos, qui in medio vestri sunt, et mundamini ac mutat vestimenta: surgite et ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo, etc.* Dederunt ei omnes deos alienos, quot habebant, et inaures eorum, at ille infodit ea, Gen. XXXV. Felix illa domus, in qua dominus invehitur in vitia suorum, eaque per penitentiam deleri jubet et sepeliri: similiter in qua domestici tam prompte ac sincere obediunt, culpas suas fatentur et expiant. Talem etiam credo fuisse domum Zacchæi, quæ subitæ ejus conversioni ne verbo quidem contradixit, sed potius mox subscripsit, seque ipsi conformavit; sed fere in patribus et matribus familias situm est, quales servos et ancillas habeant. Quemadmodum enim equi Turcici, ut testatur Augerius Busbequius, epist. III. legat. Turc. mansuetissimi sunt, dominos suos cognoscunt et amant adeo, ut dominis conspectis vel auditis adhinniant, eos quaquaversum ultro sequantur, jussi procumbant in genua et sessorem ita recipiant: bacillum aut ense mordicus humo attollant et domino porrigant insidenti, etc. quia blandissime educantur a Turcis, qui frequenti palpo eos sibi conciliant, et quasi liberorum instar omni cum lenitate tractant, nec nisi magna cogat necessitas, fuste castigant, (cum tamen equi nostri refractarii, mordaces, et calcitrosi sint; quia nimirum a curatoribus suis truci tantum voce objurgantur et fustibus tunduntur, unde fit ut ad eorum ingressum in stabulum, equi toti cohorrescant, et eos perinde oderint ac metuant). Ita fere res habet cum domesticis. Recte itaque monuit, Eccl. cap. IV. *Noli esse quasi leo in domo tua.*

V. Pittacus: *In qua neque requiruntur supervacanea neque desiderantur necessaria.* Non male et iste; ut enim duo sunt in mari loca periculosa a veteribus celebrata, Scylla et Charybdis, inter quæ summa erat opus navigantibus attentione (nam qui effugiebat primum, incidebat in secundum); ita duo extrema periculosa sunt, divitiæ et paupertas: quæ utraque fugiebat Salomon dicens Deo: *Duo rogavi te, ne deneges mihi, antequam moriar; mendicitatem et divitias ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, et dicam: Quis est Dominus? Aut egestate compulsus furer et perjuram nomen Dei mei, Prov. XXX. Nimirum divitiæ extollunt et mergunt facile in interitum: mendicitas ad impatientiam, invidiam, furtum et simi-*

lia vitia trahit. In hunc sensum explicat Plato, lib. III. de leg. id Henod. *Dimidium plus toto.* Necnon et Pittacus, apud Laertium, qui ubi sponte se abdicasset magistratu, agri sibi a Mitylenæis relictis dimidium resevit, auctore Socrate, dicens, præstabilius esse toto. Idemque pecuniam a Cræso missam recusavit, respondens, sibi dimidio plus esse, quam vellet. Quidni dicemus etiam ejusmodi domum fuisse domum Zacchæi; qui dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, dimidium sibi retinuit, quasi securius forte intellexisset dimidio victitare quam toto?

VI. Chilon: *Quæ similis est urbi, in qua sapiens rex imperat.* Communiter enim dicitur: *Qualis rex, talis grex.* Exemplo est domus Salomonis, quam cum ipse sapientissime regeret, omnia etiam a famulis sapienter et accurate fiebant, et cum ingenti cura mensæ regis necessaria præbebantur tempore suo, omniaque tam pulchro ordine peragebantur ut obstupesceret regina Saba, uti videre est, III. Reg. IV. et X. Ex quo et illud boni consequatur, ut subditi Salomonis eo regnante habitarent absque timore unusquisque sub vite sua et sub ficu sua, III. Reg. IV. Porro melius regi familia non potest, quam si ad Dei cultum et timorem, morumque integritatem instituantur et instigetur, ut dicit Scriptura, Eccl. XII. *Deum time et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo, quasi diceret: In ea posita est felicitas hominis. Talis familia, quæ auscultat Deo, et servat mandata ejus benedicatur a Deo et bonis omnibus cumulanda promittitur, uti habetur Levit. XXVI. cum ait: Si in præceptis meis ambulaveritis et mandata mea custodieritis et feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus suis, et terra gignet germen suum et pomis arbores replebuntur, etc.*

Porro uti regis est, non mandare tantum, sed præire etiam exemplo; felix illa domus est, quæ talem habet patremfamilias, qui suis doctrina et exemplo præit in timore Dei, uti faciebat centurio, de quo Act. X. dicitur: *Erat vir religiosus, et timens Deum cum omni domo sua, faciens cleemosynas multas plebi et orans Deum semper: item regulus evangelicus, qui: Credidit, et domus ejus tota.* In Josephi somnio parterfamilias comparatur soli, materfamilias lunæ, filii stellis, Gen. XXXVII. *Vidi solem et lunam et stellas undecim adorare me, id est, patrem, matrem et fratres meos, quia scilicet paterfamilias debet in domo lucere velut sol et cæteros illuminare. Talis rex et talis sol in domo sua Zacchæus fuit quia sua conversione totam illustravit et accendit domum suam: qui proinde merito postea est a Sancto*

Petro factus episcopus Cæsareæ Palæstinæ, apud Clem. lib. et III. recog. dignus scilicet regere Ecclesiam, qui tam bene rexisset domum suam.

Quamvis igitur hi sapientes responderint sapienter: verius tamen dicemus, eam domum esse felicissimam, in qua hospitatur Christus, qualis fuit domus Zacchæi, in quam omnia felicitatis argumenta dicta simul confluisse videntur. Ergo, auditores, si optimam et felicissimam desideratis domum vestram, invitate ad eam Christum, et Zacchæum imitamini.

CONCIO V.

CRUCIS HONOR ET CULTUS OSTENDITUR, DEFENDITUR.

I. Quia ara summi sacrificii. — II. Quia scala Christo ad gloriam. — III. Quia instrumentum redemptionis nostræ. — IV. Quia miraculose servata. — V. Quia representat Christum. — VI. Quia miraculis coruscata. — VII. Quia semper in Ecclesia honorata.

THEMA.

Ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum.
Luc. XIX.

Quoniam nihil est in s. evangelio, quod suo mysterio careat: quærat fortasse aliquis, quid tandem sibi velit aut significet sycomorus? S. Augustinus, serm. VIII. de verbis apostoli, ait, significare crucem Christi; siquidem sycomorus, ficus fatua exponitur; hujusmodi autem arbor crux est apostolo testante, I. Cor. I. *Prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.* Monet vero ibidem Augustinus, ut si Christum videre velimus, arborem hanc ascendamus: *Apprehendat Zacchæus sycomorum, inquit, ascendat humilis crucem. Parum est, ascendat, ne de cruce Christi erubescat. In fronte illam figat, ubi sedes pudoris est, etc.* Et quidem nos, Christiani, a parte Zacchæi stamus, sycomorum haud erubescimus, crucem veneramus et in ea gloriamur. Sed quid Lutherani et Calvinistæ? Toti nobis adversantur et non minus, quam gentiles crucem pro stultitia habent et pro ficu fatua. Lutherus certe in formula missæ pro Ecclesia Wittemberg. tom. II. lat. Wittemb. scripsit festa crucis exterminanda, imo anathematizanda et diris devovenda esse; et in concione de exaltat. crucis ait: «Optarem ut everterentur omnes cruces, quæ sanguine sudarunt, per quas peregrinationes et aliæ nugæ introductæ sunt et tot errores et abusus exorti. Ad diabolium cum hujusmodi imaginibus; nullius enim boni causa sunt:» et in lib.

de bello contra Turcam, tom. II. Germ. Wittemberg. *Similes essem, inquit, videremque in acie sacerdotem aut vexillum cruce insignitum vel ipsam quoque Crucifixi imaginem, non aliter inde profugerem quam si me ipse diabolus fugaret: et in concionibus de invent. et exalt. crucis, asserit se crucem, si qua ejus particula ei suppeteret, in cineres reducturum; item eo projecturum quo sol radiis suis nunquam accedere posset. Calvinus inter alias erga crucem hostilitates prohibuit, ne imago Christi crucifixi et collo gestaretur: libenter paruerunt Calvinistæ, et loco imaginis Christi gestarunt aureas argenteasque imagines Calvini; de quo, cum quidam Calvinum admonerent, respondit: *Si quis hoc spectaculo offenditur, eruat sibi oculos vel abeat cito et suspendat se,* Guil. Reginal. I. II. Calvino Turcismi, c. XVIII. Et quantum chaos, auditores, inter nos et vicinos nobis hæreticos. Accurrimus nos ad crucem; aufugiunt illi a cruce. Quæ enim nobis gloria et sapientia est, illis ignominia et stultitia est, quia nimirum Zacchæi seu humiles esse nesciunt, ideo nec Christum vident, nec videbunt unquam. Sed nos ostendamus cultum s. crucis.*

I. Probatur, quia fuit ara summi sacrificii, in quo Christus summus sacerdos sacrificavit seipsum, et reconciliavit Patri genus humanum, teste apostolo ad Heb. VII. unde Chrysost. hom. de cruce et latrone: *Vide, inquit, sacramentum: ecce ipse se offert, ipse sacrificium et sacerdos fuit, et crux altare.* Præfigurata autem fuit in altari holocausti, Exod. XXVII. quod de lignis Setim imputribilibus erigi extra castra præcepit Deus, ut illo quotidie immolaretur agnus. Sic enim in cruce nunquam eos rumpenda immolatus est Christus, qui est agnus occisus ab origine mundi, extra castra, id est, extra Jerusalem, ut ait apostolus ad Hebr. XIII.

II. Quia fuit Christo gradus et quodammodo scala ad regnum et exaltationem nominis sui in universo mundo; siquidem apostolo attestante ad Philip. II. *Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.* Unde quoad hoc præfigurata fuit in scala Jacob, Gen. XXVIII. quæ a terra pertingebat usque ad cælum, cui desuper innixus erat Dominus; ita enim August. in serm. LXXIX. de temp. *Quid est, inquit, in scalam incumbere, nisi in ligno pendere? Dum ergo in hanc scalam Dominus incubuit, per eam quodammodo ascendit ad summam cœli gloriam et supremum dominatum.*

III. Quia fuit instrumentum redemptionis nostræ a tyrannide diaboli, trophæum item victoriæ Christi erectum contra diabolium. Unde sicut He-

braei gladium Goliathi, quo David interfecit Goliathum, liberavitque simul totum Israeliticum populum de manu Philisthæorum, loco sacro posuerunt veluti rem sacram, I. Reg. XXI. ita multo æquius observamus nos et colimus venerandam crucem, quæ velut proprio gladio diabolus peremptus fuit: unde Macarius Chrysocephalus archiepiscopus, oratione in exaltatione sanctæ crucis, apud Greiser, tom. II. de cruce ait: « David pastor ovium simul et rex instrumentum, quod mortis aliquando causa erat, in præsidium salutis verti posse docuit, illudque intra tabernaculi adyta illatum Deo dedicavit. Christus autem cunctarum rerum rex verusque pastor omnis naturalis creaturæ, ligno crucis, quod olim perdendis hominibus cacodæmoni instrumentum erat, in argumentum salutis transmutavit, occiso tyranno et mundo libertate restituta. Quapropter nos etiam gratias agentes exaltamus et exosulamur crucem, Dei gladium, etc. » Sic ille. Est et trophæum victoriæ Christi et liberationis nostræ; siquidem teste apostolo ad Coloss. II. Christus: *Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis*, (quia scilicet eo obligamur ad pœnam æternam) *tulit de medio, affigens illud cruci*, id est, cassavit et annullavit in cruce. Annon igitur nobis ratio sufficiens colendi et venerandi crucem? Narrat Spartianus in Hadriano, Hadrianum imperatorem ad conciliandam sibi populi gratiam infinitam pene pecuniarum scilicet (viginti septem millionum auri) summam, quæ fisco debebatur, remisisse privatis debitoribus, eorumque syngraphas in foro Trajani combussisse. Atqui longe majus debitum nobis a Christo remissum, abolitum et combustum est ligno s. crucis. Quis ergo non adoret venerabile hoc lignum, quo mediante debita nobis insolubilia, deleta et exusta sunt?

IV. Quia usque ad 300. annos inter hostes sibi infensissimos, Judæos et gentiles salva et incolumis latuit; ac primum sub Constantino imperatore, eo videlicet tempore, quo jam secure honorari a Christianis poterat, mundo patefacta est non sine divino impulsu multisque miraculis. Nimirum noluit Deus hostibus eam prodere et pretiosam hanc margaritam projicere ante porcos: noluit sumere panem filiorum et mittere canibus. Nobis decreta erat, quæ eam debite honore eramus prosecuturi. Sed et cum a Chosroe Persarum rege nobis intercepta fuit, detineri nequivit. Nam imprimis in Persidem delata et ab hostibus abducta, illos ipsos in sui admirationem et venerationem convertit, et aliquos ad Christum traxit, uti Anastasium martyrem, ut in actis ejus, apud Sur. 22. januarii. Omnis enim Persarum regio ad sanctæ crucis adventum insolito quodam pavore inhor-

ruit, et ubique fama increbuit, Deum Christianorum Persis adesse; eo fere modo, quo olim arca fœderis a Philisthæis capta, tum etiam ostendit, quam potente vi præsentis Dei armata esset, I. Reg. XV. Certe post annos quatuordecim, quibus in Perside captiva detenta fuerat, recepta est ab Heraclio imp. et quidem maxima cum Persarum clade, tribus eorum ducibus, et exercitibus superatis, Chosroe vero ipso fugato et occiso a proprio filio; nec minori gloria et miraculo reposita est in locum suum, quam prius inventa fuerat; siquidem Heraclius cum eam suis humeris eo quo Salvator tulerat, referre omnimodo conaretur, regio adornatus cultu, nequam potuit; sed in porta insistere coactus monitu Zachariæ Jerosolymitanorum antistitis, posuit amictum regium, veluti parum similem Christi paupertati, et plebeo indutus habitu, tum domum absque ullo labore et molestia progredi potuit, brevior. Rom. Sigebert. in chron.

V. Quia representat nobis Christum velut imago, vel vicarius aut legatus ejus (non enim ut lignum præcise veneramur) sicut calumniantur hæretici (sed ut imaginem Crucifixi) estque non solum ejus contactu sanctificata, sed et pretioso sanguine tincta. Constat enim, legatis et vicariis ex persona dominorum maximam accedere dignitatem; coronæ item, purpuræ, et throno ex persona regis. Angli vacuum regis sedem circumstant ac venerantur veluti si rex in ea sederet: jure ergo et David de hac cruce dixit: *Adorate scabellum pedum ejus quoniam sanctum est*, Psalm. XCVIII.

VI. Quia per eam plurima et testatissima miracula patrata sunt, et patratur in hodiernum: fugantur demones et præstigiæ, pelluntur morbi et pericula, sanctificantur creaturæ ad plurimum varias utilitates; ut alibi dictum. Jam si lapidem vel herbam aliquando tanti pendimus, et in rebus charissimis numeramus ob insolitos quosdam effectus: quare crucem tot miraculorum orbi toti cognitorum effectricem non suspiciemus, et convenienti cultu afficiemus? Ipse Deus tot miraculorum gloria crucem honoravit, et nos honore debito spoliabimus?

VII. Quia perpetuo Ecclesiæ usu semper culta et honorata fuit, non modo prima illa Christi Domini, sed etiam reliquæ ad ejus imitationem factæ, ut videre est apud Tertullianum, lib. de corona militis; Hieronymum, in epist. ad Marcelam; Cyrillum, lib. VI. contra Julianum, ubi apostata cultum crucis objicit Christianis loco probri. *O miseros, qui crucis lignum adoratis!* Certe ss. patres eam passim miris laudibus extollunt, reges et imperatores ad honorem ejus, sup-

plicium crucis sustulerunt, crucem pro vexillo suo gesserunt, diademati suo imposuerunt, etc. Ecclesia denique tota miris modis honoravit. Quis autem sanæ mentis credat, Ecclesiam totam tanto tempore in tam gravi et idololatriæ (ut volunt) errore derelictam fuisse, et latuisse omnes alios quantumvis oculatos doctores Ecclesiæ, quod postea viderit Lutherus et Calvinus cum paucis aliis? Annon ipse Lutherus hoc argumento convictus scripsit in præfat. lib. de abroganda missa privata, tom. II. lat. Witteb. « Quoties mihi palpitavit tremulum cor, et reprehendens objecit eorum fortissimum et unicum argumentum: Tu solus sapis? Totne errant universi? Tanta sæcula ignoraverunt? Quid si tu erres, et tot tecum eorum trahas damnandos æternaliter? » Sic ille, rem acu tangens. Sed audiamus et alteram partem.

Primo, objiciunt nobis: Crux attulit Christo dolorem et ignominiam, videtur igitur potius detestanda, quam colenda ab iis, qui amore Christi tanguntur. Respondetur, crucem non tantum Christo peperisse dolorem et ignominiam: sed etiam gloriam et exaltationem sui nominis in cælo et in terra, uti vidimus ex apostolo, et quidem longe majorem, quam fuerit dolor et ignominia, longæque durabiliorem: dolor enim et infamia temporalis fuit, gloria æternam manet. Propter primum gaudebant de cruce et passione Christi, hostes ejus: propter secundum gaudemus nos.

Secundo, stultus et impius esset filius, qui coleret patibulum, in quo parens ejus suspensus fuisset: hoc autem nos facimus ergo. Respondetur si parens filii non sua culpa, sed aliena crudelitate in patibulo suspensus fuisset indeque patri non solum maxima gloria, sed et honor et virtus efficiendi mirabilia ipsi patibulo, ingens insuper fructus et emolumentum filio partum esset: nequaquam stultum et impium fore tamen filium, qui coleret tale lignum; sed pium potius et prudentem futurum. Cum ergo Christus in cruce non sua, sed aliena crimina expiarit, et per summam injuriam in eam actus fuerit indeque ipsi sibi gloriam immensam, cruci vim patranti tot miracula, nobis vero salutem pepererit: ingrati potius et stulti foremus, si crucem non coleremus.

Tertio, si colendæ sunt omnes cruces, quia Christus in cruce pependit; pari ratione colere oportebit omnia sepulcra, et flagella, omnes clavos spinas, lanceas, arundines, columnas, imo omnes asinos et labia Judæ et manum militis percussantis, quia Christus in sepulcro jacuit, flagellis cæsus, clavis confixus, spinis coronatus, lancea perfossus, arundine percussus, columnæ alligatus et asino vectus, et Judæ osculo exceptus, et

a servo improbo in domo Annæ percussus fuit. Resp. honorari a Christianis Christum primo, et quæ Christi corpus contigerunt, velut hoc contactu sanctificata et virtute supernaturale imbuta, uti de simbria Christi, de umbra Petri, et semicinctiis Pauli testatam habemus in Scriptura. Secundo, ea, quæ ad prædictorum imitationem et representationem facta et fabricata sunt; uti cenotaphia in memoriam Christi sepulti, præsepia ad imitationem præsepis Christi fabricata, columnas item in agris et viis ad imitationem illius columnæ, ad quam flagellatus est Dominus, erectas, quia sic induunt et subeunt rationem imaginis rei sacræ; omnis autem imago rei sacræ religiose colenda est. Non autem honoramus ea, quatenus illis quomodocumque similia sunt sed quatenus ad illorum imitationem et representationem expressa et effigiata, adeoque imagines illorum sunt. Ovum enim ovo simile est sed ejus imago non est, quia de illo expressum non est, ut docet S. Aug. Jam vero crux prima, in qua pependit Christus, utroque titulo honoranda est, quia Christi contactu sanctificata est, et præterea Christum crucifixum nobis representat: cruces vero aliæ, quas pingimus et fabricamus, posteriore solum, quia sunt imagines primæ illius crucis adeoque Christi crucifixi. Sed non honoramus aliæ sepulcra, flagella, lanceas, spinas, clavos, etc. quia neutrum titulum habent: neque enim Christum contigerunt, nec imagines illius primi sepulcri, flagella, clavi, lanceæ, etc. sunt; nisi forte ad representationem illorum imitationem quadam fiant, quo casu rationem imaginis induunt et haud dubie coli possunt: hinc cruces, quæ alio fine fiunt veluti ad fines agrorum discernendos, etc. nequaquam honoramus. Quod attinet ad asinum, labia Judæ et manum servi percussantis et alia hujusmodi imagines et reliquias, eas hæreticis colendas et osculandas relinquamus, ut saltem non careant omnibus omnino reliquiis et imaginibus: siquidem catholici non patientur facile se adduci, ut hæc pro reliquiis colant. Præterquam enim quod sciunt ea tantum colenda, quorum cultus nullam præ se fert absurditatem, sciunt etiam hoc; asinum, cui insedit Dominus, nec fuisse aram, in quo cruentum illud sacrificium pro salute mundi peractum sit neque scalam per quam ascenderit ad gloriam suam: nec gladium aut instrumentum, quo dæmonem devicerit et ab eo redemerit: nec servatum aliquo miraculo et ad nos transmissum: nec Christum representare: nec dæmonem fugasse aut alia mira patrasse: nec unquam ab Ecclesia cultum esse. Et si nihil horum congruit asino illi, cui insedit Dominus, quo-

modo aliis congruet asinis : maxime cum isti non sint imagines illius, sed fratres? Idem respondemus illis, cum ogganniunt, cur cruci et non asino, Iaqueo Judæ et Pilati tribunali festum instituant. Hoc enim adhuc facere noluimus, ne Calvinistis et Lutheranis tantorum festorum gloriam præriperemus : quibus omnia in solidum transcribimus, ut iis pro libito uti possint. Illud mirum, quod hoc hominum genus adeo delectetur asinis. Etenim Lutherus crebro asinos eructabat, nec erubuit dicere, papistam et asinum esse unum, teste Burio, in comment. pag. CCLXI. Calvinus etiam calumniatur, in lib. de reliquiis, nos caudam asini, cui insedit Christus, pro reliquiis venditasse et populo honorandam proposuisse. Gens etiam Lutherana quoties pingit summum Christi vicarium forma asinina? Nimirum hoc a gentilibus mutuati sunt, qui teste Tertull. in apol. cap. XVI. calumniabantur Christianos colere asinum, et picturam proponebant forma asinina, quasi Deum Christianorum. Sed uti illi a Christianis tunc irrisi sunt, ita ridemus nunc hæreticos, quia ut apparet, eundem cum illis spiritum habent. Quod de labiis Judæ et manu servi alapizantis inspergunt; scire debent fuisse membra hominum sceleratorum, et proinde incapacia omnis sanctificationis.

Quæ porro contra crucem garrit Lutherus in concionibus duabus separatim editis de inventionem et exaltationem crucis, meræ sunt calumniæ. Queritur ibi primo, sumptuosa nimis templa cruci erigi. Sed hoc fecere jam olim Sanctus Helena, Constantinus Magnus et alii quorum institutum Deo placitum fuisse, sæpe miraculis ostensum est. Studium hæreticorum nullo adhuc divino iudicio, approbatum scimus. Queritur secundo, pauperes negligi, dum cruces auro et argento ornantur. Sed videor mihi Judam audire, qui querebatur effundi unguentum in pauperes expendendum, non quia ipsi cura erat de pauperibus, sed quia fur erat. Quid, quæso, expilatores ecclesiarum hæretici contulere in usum pauperum? Majores nostri, et in pauperes et in templi liberales fuere et tamen abundavere. Queritur tertio, certis quibusdam in locis majorem populi accursum fieri ad s. crucem, quam in aliis; quasi una altera potentior sit. Sed quid mirum hoc aut novum? Annon, Gen. XXVIII. testatur Jacob magis religiosum et divino cultui sacrum locum esse illum, in quo Deum scalæ innixum vidit, quam alios? *Quam terribilis locus iste, inquit, non est hic aliud nisi domus Dei et porta cæli?* Et quid mirum, si crux Dominica, Christi sanguine imbuita et sanctificata majorem vim obtineat, quam imagines ejusdem? Queritur quarto, præceptum Christi eludi utpote qui spiritualem tantum cru-

cem fere nobis præceperit, non materiale. Non noverit Lutherus primo, si nihil agendum est nisi quod Deus expresse præcepit, perperam igitur agunt Lutherani; cum eucharistiam suam mane percipiunt, cum dies apostolorum festivos agunt, cum dominicam pro sabbato celebrant, cum crucem in templis suis retinent vel memoriæ tantum causa. Deinde, ubi hoc ipsum dogma scriptum est, nihil esse faciendum aut credendum, nisi quod in Scriptura præceptum aut contentum est? Secundo, scire nos quid sit ferre crucem Christi, nescire tamen ubi vetitum sit gestare crucem ipsam materiale. Hoc ubi nobis ostenderit, cessabimus a cœpto. Denique, nugatur integram domum construi ex particulis s. crucis, quæ hinc inde ostenduntur, si in unum colligerentur. Liberalius Calvinus, in lib. de reliquiis asserit particulis ille ferendis ne trecentos quidem homines sufficere aut integram navim. Animosius mentiuntur adhuc alii, ne decem quidem naves Batavicæ. Sed, quid si his tenebrionibus opponamus unum Sanctum Cyrillum episcopum Hierosolymorum, testem, ut ita dicam oculatum? Scribit in catech. IV. ligno crucis universus terrarum orbis per partes repletus est : et catech. XIII. *Per particulas ex hoc loco per universum orbem sparsum est.* Quomodo hoc fieri potuit, nisi per miraculosam crucis restaurationem? Cujus idem ipse testis esse videtur, catech. X. Quid si addam et Paulinum itidem sanctum et episcopum? Is, ep. XI. expresse scribit : « Crux in materia insensata vim vivam tenens, ita ex illo tempore innumeris pene quotidie hominum votis lignum suum commodat, ut detrimenta non sentiat et intacta permaneat. » An potius credere oportebit Luthero et Calvino, quam Cyrillo et Paulino, viris dignitate, sanctitate et antiquitate præcellentibus, quorum ille crucem curæ suæ commissam habuit? An forte impossibile erit, quod possibile fuit in multiplicatione panum, Joannis VI. Et in reparatione arenæ indeficiente in loco, ex quo ascendit in cælum Christus, quod testatur etiam Sanctus Paulinus, loco citato, et Sulpitius, lib. I. historiæ sacræ.

Quare, auditores, ascendamus cum Zacchæo in scycomorum; ea enim nobis est arbor sapientissima, etc.

CONCIO VI.

DE QUADRUPlici TEMPO MYSTICO.

Christus. — II. Deipara. — III. Mundus. — IV. Christianus.

THEMA.

Templum Domini sanctum est, Dei structura est, Vox Ecclesiæ.

Sanctum jure merito decimus templum illud, quod Deo consecratum ejusque cultui dicatum est. Et quis non magis sanctum dicat esse templum illud, quod non solum Deo dicatum, sed præterea etiam a Deo ipso architecto ædificatum est? Tale templum Christus est, tale templum Deipara est, tale templum mundus est, tale denique Christianus est; Dei structura est, Dei ædificatio est. Quare nunc templo illo, quod ex lignis et lapidibus compactum est relicto, consideremus templa alia; quæ hoc insigniuntur nomine.

I. Est Christus seu humanitas ejus, quemadmodum ipse testatur : *Solvite templum hoc, etc.* Joan. II. Quod dicebat de templo corporis sui, uti mox exponit Joannes. Templum autem vocatur primo, quia in Christi humanitate habitavit Verbum Dei per unionem hypostaticam, et ut ait apostolus ad Coloss. II. *Omnis plenitudo divinitatis corporaliter*, id est, non umbratice, ut olim in propitiatorio : nec phantastice, ut voluit Manichæus : sed vere, realiter, et substantialiter : nec in anima tantum, sed etiam in corpore.

Secundo, quia humanitas Christi ad instar allicujus templi exornata fuit omni virtutum genere : et quemadmodum in templo Salomonis nihil cenebatur nisi aureum, vel auro tectum : ita in Christo omnia ejus opera erant aurea, id est, infiniti valoris, omnis generis virtutes in excellentissimo gradu, gratia excellentissima, anima ejus donata visione beatifica.

Tertio, quia sicut templum, Deo dicatum et ab omni labe purum esse debet; in eo abluuntur peccata : offeruntur preces et sacrificium Deo : sic vere templum Dei corpus est Christi, in quo nostrorum est purificatio peccatorum : vere templum Dei caro illa, in qua nullum peccati potuit esse contagium, ut ait Ambros. in Psalm. XLVII. Sane in Christo et per Christum offerimus preces nostras, ut scilicet in eo quasi in templo sanctificentur, et gratæ Deo Patri reddantur. Denique, in humanitate sua quasi in templo Christus peregit sacerdotium suum, præsertim quando in ea carnem suam Deo immolavit.

Quarto, quia ut in extructione templi Salomonici nec malleus nec serra unquam audita fuit,

VI. PARS FESTIVALIS.

III. Reg. VI. ita corpus Christi mira et sola Spiritus s. operatione efformatum fuit in utero Virginis; nulla humana accessit opera.

Quinto, quia ut templum Salomonis spoliatum et vastatum fuit ab hostibus; sed postea restauratum et restitutum pristino decori est : ita Christus in passione despoliatus et deformatus fuit sed in resurrectione sibi restitutus maxima cum gloria.

II. Est Deipara virgo. Vocatur enim ab Ecclesia : *Templum Domini, sacrarium Spiritus sancti* : a Chrysostomo, in ejus liturgia : *Animatum Dei templum* : a Cyrillo Alexandrino, homil. VII. contra Nestorium : *Indissolubile templum*. Templum autem recte vocatur : primo, quia in ejus utero virgineo quasi in templo sanctissimo Christus novem mensibus habitavit, dum ex ea carnem assumpsit, et admirabile incarnationis mysterium in eo quasi in templo celebravit.

Secundo, quia instar templi omni virtutum splendore adornata et dotata fuit, adeoque ab omni labe pura, ut nihil in ea esset, quod oculos divine majestatis offenderet; quemadmodum et in templo nullæ sordes tolerari debent. In fabricam templi Hierosolymitani præparavit David ingentes thesauros, copiam gemmarum, auri et argenti, æris et ferri; cujus rationem dat, I. Paral. XXI. *Opus enim grande est, inquit, neque enim homini præparatur habitatio, sed Domino Deo.* Quæ ratio etiam ostendit, Deiparam omni gratiarum genere fuisse adimplendam, et Spiritu sancto cooperante præparandam, ut dignum Fili Dei habitaculum effici mereretur. Neque enim homini, sed Deo præparabatur.

Tertio, quia templum est locus immunitatis et venerationis ac oblationum. Deipara similiter est asylum miserorum et refugium peccatorum : unde Anselmus, in invocatione Virginis, eam templum misericordiæ vocat cum Augustino, serm. II. de assump. Qui ergo se reum novit, ad templum hoc confugiat. Non enim per violentiam extrahit eum Christus, qui iratum ipse Deum Patrem primus in hoc placavit; nec ægre ferre potest, si ipsum imitemur. Deinde, eam summe venerari, ac per eam nostras oblationes Deo offerre decet.

III. Est mundus. Hunc enim pro templo agnoverunt primo, gentiles, qui vel idcirco mundo ædem rotundam statuerunt, mundumque nominarunt, ut Cato, apud Festum, in conjur. civ. ait; vel nullum omnino templum crexerunt, quod mundum universum numinis templum dixerunt, uti Persæ, qui solem deorum dicebant maximum. Diogenes, apud Plutarch. lib. de tranquill. an. dixit : *Mundus est farum quoddam sanctissimum et*

Deo dignum. Deinde, Christiani : eum enim objicerent eis gentiles tempore persecutionis, quod templa non haberent, responderunt christiana libertate, Dei templum esse universum hoc, quod cernitur, vel quæ lætiores complectitur ambitus, mentem suam, apud Baron. anno 211. Denique, Baruch etiam, qui cap. III. ait : *O Israel, quam magna est domus Dei, et ingens locus possessionis ejus! Magnus est et non habet finem, excelsus et immensus. Ibi fuerunt gigantes, illi, etc.* quibus verbis non sane intelligit templum Hierosolymitanum; nec etiam cælum solum : quia non fuerunt ibi gigantes et templum suum habuit finem. Ergo hæc Dei domus totus mundus est, quem triplicem depinxere veteres correspondentem tribus partibus templi Hierosolymitani. Primus est sublunaris, constans ex elementis et mixtis, cui respondet atrium templi illius : secundus est cælestis, continens firmamentum et alios orbes cælestes, cui respondet sanctum : tertius supramundus, continens cælum empyreum : cui respondet Sanctum sanctorum. Recte autem universum templum comparatur ob similitudinem inter utrumque non modicam. Nam in templo mundi tectum est firmamentum, et cæli, qui supra ipsum sunt : lampades sunt stellæ firmamenti : candelabrum septiceps sunt septem planetæ : tapetia sunt variorum colorum nubes in aere suspensæ : parietes sunt montium juga, quibus incumbere videtur cælum, et procul eos aspicias : parietum picturæ sunt silvæ et horti : mare æneum seu lavatoria, baptisterium et aqua lustralis sunt quasi mare et flumina aspersio aquæ benedictæ, pluviae : pavimentum, terra : sedilia, aer, aqua, terra, montes, silvæ, specus, regiones, civitates, oppida, pagi : altaria sunt templa cæteris ædificiis communiter altaria : sacerdotes sunt homines : cantores, aviculæ : populus bestię aliæ : campanæ sunt tonitrua : preces horariæ et laudes Dei sunt functiones omnium creaturarum ; cum enim ad fines suos tendunt, ad quos creatæ sunt, Deum consona voce laudant. Unde David omnes creaturas ad laudem Dei excitat, et veluti ad eorum convocat, ut suo modo omnes canant, Psalm. CL. *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis; laudate eum omnes angeli ejus, etc.* Concio est doctrina quam tradit nobis Deus, per contemplationem creaturarum quibus velut vocibus partim edocet nos Dei naturam et attributa, veluti immensitatem per magnitudinem terræ, maris, montium : pulchritudinem per solem, lunam, stellas, flores, gemmas : potentiam per structuram tantæ molis cælorum firmitatem, nubium volatum, terræ consistentiam super nihilo, etc. sapientiam per tantam rerum varietatem, subti-

litatem, ordinem, compositionem : providentiam per cælorum motum : perfectionem per rerum omnium perfectionem, etc. Per hæc enim omnia, invisibilia Dei conspiciuntur, Rom. I.

Cæterum, quia in templo isto sacerdotum, id est, hominum major pars officio suo deest, adeoque mundum istum infinitis sceleribus, spurcitiis carnalibus et spiritualibus per multa sæcula contaminat, idcirco priusquam is renovetur ad statum alterius sæculi, expiandus erit. Quæ expiatio sicut olim facta est per aquam, ita tunc fiet per ignem.

IV. Est unusquisque fidelis, teste apostolo, I. Corinth. III. *Nescitis quia templum Dei estis?* et II. Corinth. II. *Vos estis templum Dei vivi.* Ratio prima est quam mox subdit apostolus : *Sicut dicit Deus, inquit, quoniam inhabitabo in illis et inambulabo inter eos, et ero illorum Deus, ipsi erunt mihi populus.* Habitat Deus in justo per gratiam : inambulat in eo, per actus fidei, spei, charitatis, ex memoria in intellectum, ex intellectu in voluntatem; item per contemplationem, cum de Deo et divinis rebus, iisque quæ ad salutem nostram pertinent, meditatur; rursus per sacram communionem; denique, cum nos ambulare facit de virtute in virtutem usque in virum perfectum.

Secunda ratio est, quia non absimilis templo est fidelis. Nam corpus nostrum domus vocatur, quæ per mortem destruetur quidem, sed in resurrectione recuperabitur. Unde apostolus, II. Corinth. V. *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, habeamus domum non manufactam, æternam in cælis.* Anima sacerdos est; cor altare, in quo ignis charitatis semper ardere debet, ut præceptum est a Deo, Levit. VI. os cathedra; lingua concionator; oculi fenestræ; aures binæ portæ, per quas solas ingreditur in animam verbum Dei, et fides, quæ teste apostolo est ex auditu; lapides et cæmentum sunt ossa et caro; tectum, cranium; tegulæ capilli.

Tertia, quia simili fere modo initiatur et profanatur : initiatur et dedicatur Deo in baptismo, postea lustratur et expiatur per alia sacramenta, quomodo per aspersionem aquæ benedictæ lustratur templum diebus dominicis. Profanatur per peccatum : *Quoties aliquod peccatum, inquit Sanctus Augustinus, serm. CCX. de tempore, aut cogitando, aut loquendo, aut etiam operando perficimus, templum Dei destruimus, et ei, qui in nobis habitat, injuriæ irrogamus.* Videat unusquisque et introspiciat conscientiam suam; quomodo Ezechiel, cap. VIII. jubetur fodere parietem templi, et videre abominationes, quæ ibi committebantur

videtque reptilia, aliaque animalia et idola, etc. Forsitan et tu, si conscientiam tuam fodere accurato examine velis, invenies monstra talia. Videbis forsane ementes et vendentes. Arripe igitur flagellum ad exemplum Christi, et ejice turbam illam. Vidit Judas sanctificationem desertam, altare profanatum, portas exustas et in atriis virgulta nata sicut in saltu vel in montibus; et sciderunt vestimenta sua, et planxerunt planctu magno, et clamaverunt ad cælum, ut dicitur, I. Macchab. IV. Igitur si et tu in corde tuo videas ejusmodi vastitatem, et desolationem, virtutes exustas, gratiam perditam, virgulta vitiorum nata, deplora calamitatem tuam lacrymis contritionis.

CONCIO VII.

AD QUID ÆDIFICENTUR TEMPLA ET CUR ORNENTUR.

I. Ad sacrificandum. — II. Ad sacramenta administranda. — III. Ad verbum Dei prædicandum. — IV. Ad eucharistiam asservandam. — V. Ad orandum. — VI. Ornantur: 1. Quia palatia Dei. 2. Quia divinis privilegiis ornata. 3. Quia facta ad devotionem populi. 4. Quia sic Ecclesia catholica exaltatur. 5. Quia id fecere majores nostri semper.

THEMA.

In domo tua oportet me manere. Luc. XIX.

Sanctus Antonius abbas lamentabilem aliquando visionem et eventus futuri prævisionem habuit, quam, ut in ejus vita scribit S. Athanasius, cum lacrymis recensuit dicens : « Magnum quoddam et universis sæculis inauditum imminet nefas. Magno fides catholica turbine subvertetur, et homines jumentis similes Christi sancta diripient. Vidi enim altare Domini mulorum circumdatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia dissipabant. Et facta est vox Domini, dicens : Abominabitur altare meum. Nec mora visionem sequitur effectus; nam post duos annos sæva Arianorum irrupit insania. » Hæc apud Athanasium, qui in epist. ad catholicos testatur, Arianos consuevisse subvertere templa. Quod prævidit de Arianis S. Antonius, id heu experimur nunc in hæreticis nostri temporis, Calvinistis et Lutheranis, a quibus templa et altaria miserandum in modum passim profanata cernimus, nec in horrea modo pleraque commutata, verum et equorum stabula et in alios usus conversa; quodque etiam dictu horrendum est, neque facile creditura posteritas videatur, in eo ipso loco, ubi tremendum Deo sacrificium non ita pridem oblatum

fuit, furcam erectam videre licuit ab iis, quæ evangelici quam catholici dici malunt, ut testatur Stanilaus Hosius card. in confess. fidei, cap. XC. Quod si aliqua catholicorum templa superesse passi sunt, et sua evangelio tribuerunt, ea tamen omnibus sacris et ornamentis misere spoliaverunt. Quis igitur hæc audiens vel videns non adnumeret hæreticos nostros mulis illis ab Antonio prævisis, et contra altare calcitrantibus omniaque dissipantibus? Non hi profecto cum Zacchæo Christum in domum suam receperunt, sed e domo sua ejecerunt. Nos igitur, auditores, ut his mulis obviamus, ostendemus quam merite templa Deo ædificemus et ornemus.

I. Ædificantur, ut in illis Deo sacrificium offeratur. In restitutione sacrificii missæ elegit Christus : *Cænaculum grande stratum*, Marci XIV. Ejusmodi autem cænacula sunt templa, quasi tecta ampla dicta secundum Isidor. Decet enim, ut tam tremendum et angelis obstupescendum sacrificium non nisi in magnifica et ad hoc deputata æde fiat. Quod si in veteri lege præcepit Deus pro sacrificio illo typico construi tabernaculum idque sumptuosissimum, Exod. XXV. vetuitque sub pena mortis sacrificari extra illud, Levit. L. quanto æquius est, ut verum et unicum sacrificium agni immaculati, Christi, in ejusmodi offeratur tabernaculo, quod in eum finem splendide extractum sit? Etenim nos : *Habemus altare*, inquit apostolus ad Hebr. XIII. *de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deservunt.* Judæis ideo præcepit Deus ad ostium tabernaculi solummodo sacrificare, non extra in aliis locis, ob periculum idololatriæ, ne Judæi cum gentibus in lucis et montibus idolis immolarent. At parie periculi erat, si sacerdotibus concederetur passim extra templum in ædibus privatis, aut alibi sacrificium offerre, quia id nec cum debita majestate, nec absque crebris irreverentiis et sacrilegiis fieret.

II. Ut in iis sacramenta administrarentur. Sunt enim quasi officinæ præstantissimæ pharmacorum cælestium quæ nobis donavit, et confecta sanguine suo Christus. Hæc autem si passim extra Ecclesiam in ædibus quibuscumque absque necessitate dispensarentur, procul dubio vilescerent; nec tam commode omnibus impertiri possent. Habent civitates suas quasdam publicas officinas, in quibus panes et carnes omnibus prostant : domum senatoriam, in qua negotia civilia tractantur. Multo autem majoris necessitatis et utilitatis sunt sacra : templo igitur indiget eorum dispensatio. Multa propria domicilia non habent; Ecclesia pandochion est, uti vocatur Luca X. id est, omnium diversorium. Satius etiam est, ut

hæc tam nobilia pharmaca quærantur in sua officina, quam ut ipsa nos quærant in nostris domibus.

III. Ut in iis verbum Dei populo prædicetur. Tametsi enim Christus et apostoli omni loco docuerunt, maxime tamen in templo et synagogis. Deinde, illi adhuc militem colligebant: collecto illo, postquam Christiani creverunt in populum aliquem, mox extructæ sunt ecclesiæ, in quibus verbum Dei audiretur. Habet unaquæque civitas scholas suas publicas, in quibus rudis pueritia et juvenus erudiatur. Cur non habet etiam Ecclesia Christi? Schola igitur nostra templum est; ideo fideles in Scriptura sæpe vocantur discipuli. Viderint igitur, qui, cum in doctrina evangelica rudes sint, negligunt hanc scholam; quia cum tempus examinis et ascensus advenerit, non tantum non ascendent ad cœlestem gloriam, sed per cribrum decident, et dejicientur in abyssum, quia: *Si quis ignorat, ignorabitur*, ait apostolus, I. Cor. XIV. id est, reprobabitur, dicente Deo: *Nescio vos*. Talibus ait Sophonias, cap. II. *Convenite, congregamini gens inerudita, antequam sitis sicut flos pertransiens die*, (juxta Septuaginta interp.) Cæterum licet discipuli sint fideles, pueri tamen non sunt, qui verberibus et minis adigi ad scholam debent. Neque etiam synagogæ, quæ conductionem et congregationem sonat, filii sumus, sed Ecclesiæ, quæ cœtum vocatorum significat. Homines convocantur, pecudes congregantur. Nec facile se excusabunt, qui dixerint se non indigere hac schola, quia Christiano perpetuo discendum est. Marcus Aurelius imper. jam senex certi philosophi auditorium frequentabat, dicens: *Honestum est seni discere*, Philostrate. Multo honestius est christiano etiam seni discere quæ ad salutem spectant.

IV. Ut in iis ss. eucharistia et sanctorum reliquiæ asserventur. Si enim pro arca fœderis asservanda voluit Deus ædificari templum a Salomone: cur non magis pro eucharistia? Apes, teste Aristotele, lib. X. de animal. naturali instinctu solent regi suo regiam domum in medio alvearis ædificare, eum stipare et comitari cum sonitu, idque fecere per miraculum ss. eucharistiæ, apud Cæsarium, lib. IX. cap. VIII. capellam ei mira structura cum altari de materia favi extruendo: quidni hoc faciant Christiani regi suo Christo? Promisit olim Deus populo Hebræorum, se habitaturum in medio eorum, per specialem videlicet protectionem, et idcirco jussit sibi ædificari tabernaculum, Exod. XXV. *Faciet mihi sanctuarium*, inquit, *et habitabo in medio eorum*. Sed longe præstantiori ratione habitat in templis nostris, nimirum ut Deus homo. Si ut Deus, non

requirit templum, requirit saltem ut homo. Adde etiam sanctorum reliquias dignas esse, quibus asservandis honorifica erigantur ædificia; siquidem aliquando in ipsa cœli regia æternum habitaturæ sunt. Hinc Julianus martyr sibi templum erigi jubet, insigni apologo utens coram Eulogio, ut est apud Rosweidum, lib. XL. cap. CXLVI. quando Julianus martyr in specie Juliani archidiaconi in pavimento jacens et surgere jussus, dicebat: *Nisi mihi ipse manum porrigas et erigas me, surgere non possum*. Intellexit ergo Eulogius erigendum ei templum. Sanctus Cornelius centurio sub dio sepultus, episcopo Scepsæorum apparuit, exostulans, quod tam diu desertus jaceret et non visitaretur. Cumque sumptus non essent episcopo ad extruendum ei templum, apparuit idem sanctus homini cuidam diviti et designavit formam templi sibi ab eo extruendi, Sur. 43. septemb.

V. Ut in iis Deus oretur: *Tametsi enim et domi quidem* inquit S. Chrysost. hom. LXXIX. ad pop. Antioch. *orari potest; sic autem, ut in ecclesia non potest; ubi tantu patrum multitudo, ubi clamor ad Deum unanimiter emittitur, etc.* Est ergo efficacior oratio, quæ in templo fit. Primo, ob precantium multitudinem et unanimitatem. Unde ibidem Chrysostomus ait: « Hic enim majus aliquid est, puta unanimitas et consonantia charitatisque vinculum et sacerdotum orationes; propterea namque sacerdotes præpositi sunt ut multitudinis orationes, cum sint infirmiores, hisce potentiores, adjungentes pariter cum illis in cœlum ascendant. » Sic ille. Quemadmodum cum magnus aliquis dominus admittitur per portam, facile cum illo insinuant se aliqui, ut simul ingrediantur: ita preces imbecillorum facile et ipsæ cœlum penetrant, si insinuent se precibus fortiorum. Hinc jubet David laudare Deum in cithara et choro, chordis et organo, Psal. CL. quia uti plures chordæ et fistulæ concinnatæ melius sonant, quam una: ita et preces multorum, juxta id Matth. XVIII. Ubi duo vel tres, etc. Secundo, quia multa ibi sunt, quæ devotionem in orantibus excitant, uti loci ipsius consecratio, sanctorum, qui ibi vixerunt aut requiescunt reliquiæ vel monumenta, imagines, miracula, missæ sacrificium, exempla aliorum, etc. Hinc ad incunabula Christi Bethlehemitica tantopere anhelabat Sanctus Hieronymus eoque invitabat virgines et matronas: Sanctus Chrysostomus ad liminia et catenas apostolorum Petri et Pauli. Tertio, ob peculiarem quamdam præsentia divini rationem, quæ ibi Deus tamquam in regia et basilica sua invenitur etiam corporali præsentia, et dona ac beneficia sua liberalius ac promptius disperdit. Sic enim

templo Salomonis ait Dominus: *Erunt oculi mei aperti, et a res meæ erectæ ad orationem ejus qui in loco isto oraverit*, II. Par. VI. item: *Erunt oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus*, III. Reg. IX. Ibi velut in proprio audientia loco expectat preces supplicum.

VI. Sed et ornantur templa: ut enim parente non sunt contenti liberos suscepisse, nisi eosdem etiam vestiant et ornent, ne invenustius incedentes sibi dedecori sint: ita pii quique non existimant satis, si templum obtinuerint, nisi in variis ornamentis multo augustius reddant, ne aliquid quando audire cogantur id Proverb. XXIV. *Per agrum hominis pigri transivi et per vineam viri stulti, et ecce tolum repleverunt urtica*, aut quid simile.

Primo, ornantur, quia palatia et regie sunt numinis: quia nescit regum ornamenta esse splendidissima quæque, quæ haberi possunt, palatia, vestimenta, equos, currus, hortos, famulitium, etc. Unde Chrysostomus, hom. XVIII. in Acta apost. ait: « Non est res nova, templa habere ornata et altaria Deo consecrare. Dic, oro: Si rex tibi præcepisset domum extruere, ut illic habitet, nonne omnia fecisses? Nunc igitur regia est Christi, ecclesiæ constructio; ne sumptum spectes, sed fructum computa. » Pro gladiatoribus palæstræ et amphitheatra, pro senatoribus curiæ et capitolia, lycæa pro philosophis, palatia pro mortali principe sine ulla sumptuum pœnitentia avidissime adornantur: et templum in quo requiescit Deus, in situ et squalore jaceat? Contentus quidem aliquando fuit Deus stabulo Bethlehemitico: sed jam nos eo contenti esse non debemus. Satis sit vel semel Deum in stabulo jacuisse propter nos. Contemplemur hoc mundi palatium, in gratiam nostram extructum, quam id splendidum, quam ornatum? Ibi amœnissimi horti, diversis floribus velut gemmis distincti: ibi campi hinc rivulis interjecti, inde arboribus umbrati: ibi cœlum tot rutilantibus facibus lucidum, etc. Unde et quorsum hæc tot et tanta ornamenta, nisi a Deo et pro homine ut habeat splendidam domum? cur etiam vicem Deo non rependamus, et pro modulo nostro domum ejus adornemus?

Secundo, quia et Deus ea ornavit multis gratiis et privilegiis, sua imprimis præsentia ut diximus; deinde, angelorum custodia: tertio, peccatorum indulgentia: quarto, miraculorum gloria: quinto, singulari protectione, ut contra invasores aliaque pericula illæsa conserventur, etc. Quidni igitur et nos eadem ornare decet? Si cui civi imperator Rom. domum eximeret a tributis, aliisque quibuscumque oneribus et subjectioni-

bus, donaretque aliis gratis, non dubito quin illi domum suam ad splendorem magnis exornaret sumptibus. Rursum si quis tibi princeps donaret gemmam pretiosam, non dubito, quin eam aure includeres et passim ostentares. Hoc igitur nunc faciamus templis nostris.

Tertio, quia per hoc devotio populi, et cultus divinus promovetur atque augetur. Cum enim cœlestium bonorum gloriam non nisi per considerationem et commensurationem rerum sublunarium capiamus, quo has splendidiore conspexerimus, eo magis ad supernorum bonorum apprehensionem et admirationem ascendimus. Jam vero templum, quasi cœlum nostrum terrenum est, idque repræsentat: hinc varia in illo præponuntur oblectamenta: oculorum, pictura, vestes et vasa sacra: aurium, organa et symphonia: narium sufflus thuris, etc. Quæ dum mirantur homines, incipiunt cogitare quid in cœlo futurum sit, si hæc in terris sunt: hinc incitantur ad devotionem, contritionem, amorem virtutum, sanctorum imitationem et templi frequentationem et dicunt cum Davide: *Quia melior est dies una in atris tuis super milia*, Psal. LXXXIII.

Quarto, quia per hoc Ecclesia catholica exaltatur, et ab hostibus suis suscipitur: infidelium autem et hæreticorum synagogæ confunduntur et sordescunt. Ita cum Urbanus papa sub Alexandro imperatore pro sacris ministeriis omnia argentea fecisset, divino plane consilio Ecclesiæ Christi gloria effulgebat, sacra interim gentilium profana obsolescebant, auctoribus ipsismet imper. Nam Alexander imperator nunquam ultra quatuor aut quinque argenti libras, auri ne guttulam quidem in fanis suis posuit, susurrans illud Persii: In sanctis quid facit aurum? Et Maximinus ejus successor, quod erat in templis auri vel argenti sustulit, auctore Herodiano, l. VII. Baron. anno Domini 233. Hac eadem ratione offenduntur hæretici hujus temporis splendore et ornatu templorum nostrorum, dum vident nihil auri vel argenti, nihil sumptuosi vel pretiosi reperiri in suis templis, sed omnia nuda, lurida, obsoleta, in nostris vero templis maximum splendorem et plurimas divitias. Et quomodo non pudeat eos summet, dum fateri coguntur, a se vel majoribus suis veluti ab crucis omnem templorum florem et decorem jam olim esse depastum, non aliud superesse, nisi squalorem et pauperiem vesaniæ suæ testem.

Quinto, quia id fecerunt et majores nostri cum potuerunt, maxime post tempora persecutionum, ubi pax Christianis solida est per Constantinum restituta. Audi Euseb. lib. IX. cap. X. « Aderat cunctis, inquit velut divino munere infusa lætitia,